

זמני השבוע בירושלים
פרשת לך לך

16:34 כניסת שבת

17:28 צאת השבת

18:04 רבינו תם

גליון
7

בשורה התחונה

שו"ת משיבט עברי מעשי לחיי היום יום

דברים שתמיד רצית לדעת ולא הייתה לך הזדמנות לשאול

שבת פרשת לך לך תשב"א

"ולא עם הארץ חסיד"

שלום חברים נכבדים,

ידועים דברי המשנה באבות (פרק ב, משנה ה): "ולא עם הארץ חסיד".
ה'תפארת ישראל' [הרב ישראל ליפשיץ בן הרב גדליה ליפשיץ (1782-1860), היה מגדולי חכמי אשכנז, רב בגרמניה ומחבר הפירוש "תפארת ישראל" על המשנה], בפירושו על מסכת אבות מסביר שאותו 'עם הארץ' הוא אמנם אדם ירא שמיים שהדריכו אותו במידות ישרות, אבל הוא לא למד תורה, לא שימש חכמים ולא למד ממעשיהם. ממשך בעל ה'תפארת ישראל' ומסביר שאדם כזה שלא למד תורה, על אף היותו ירא שמיים גדול, אי אפשר לו שיהיה חסיד שיודע ללכת לפניו משורת הדין. לפי דברי ה'תפארת ישראל', מה שמבדיל בין אדם שלמד תורה לבין אדם שלא למד תורה היא היכולת של זה שלמד תורה לקיים את התורה בדקדוק רב ללא כל פשרה, אבל באופן שלעיתים יהיה גם בבחינת "לפנים משורת הדין". כלומר: אותו אחד שלמד תורה יודע ומבין מתי ההלכה מאפשרת לנהוג ילפנים משורת הדין, ולעיתים זה יהיה אף בגדר מצווה ורצון הקב"ה.

בהמשך המאמר נראה עד כמה משמעותיים דברי ה'תפארת ישראל' הני"ל- היכולת להלך לפניו משורת הדין- במיוחד כשמדובר על ירושה ועל הכסף המונח בצידה.

חברים, הזכרנו לא פעם את ההבדל בין חוקי המדינה לבין דין התורה

הקדושה- במיוחד במה שנוגע לצוואות וירושות. היום נתייחס להבדל

נוסף בין החוק להלכה, בהיבט של חלוקת רכושו של אדם בין יורשיו,

לאחר מותו, במצב שהוא לא השאיר צוואה כפי שלמדנו בעבר, אם אדם כתב בחייו צוואה בה הוא מפרט כיצד יעשו ברכושו לאחר מותו (והוא גם עשה אותה באופן שתהיה כשרה לא רק לפי חוק המדינה אלא בעיקר לפי דין התורה), אזי אין לנו הרבה שאלות ותהיות, ובהיות שמצווה לקיים את דברי המת, רכושו יחולק בדיוק לפי מה שהוא פירט במסגרת הצוואה שערך. במצב כזה אין לנו כל קושי או בעיה. מה שכתוב זה מה שיהיה.

אבל עולה השאלה מה יקרה עם רכושו של אדם לאחר מותו במקרה בו הוא

לא השאיר צוואה. דהיינו: אותו אדם נפטר ללא צוואה וכעת צריך לדעת

איך לחלק את רכושו- מי יקבל מה וכמה יקבל כל אחד מיורשיו. במקרה

כזה יש הבדל מאוד מהותי בין החוק הישראלי לבין דין התורה. לפי החוק

הישראלי במקרה שאדם נפטר ללא צוואה, מיד חל חוק הירושה הישראלי, לפיו חצי מרכושו של אותו נפטר יינתן לאלמנתו (כשהיא בחיים), ואילו

החצי השני יתחלק בין ילדיו- בנים ובנות- שווה בשווה. לדוגמא: פלוני נשוי

ויש לו 4 ילדים- 2 בנים ו-2 בנות. לפלוני גם דירה שרשומה על שמו בטאבו.

פלוני נפטר. כעת, לאחר מותו ולפי החוק הישראלי, חצי מהדירה תעבור

לאשתו ואילו החצי השני של הדירה יתחלק בין ארבעת ילדיו (2 בנים ו-2

בנות) באופן שווה. דהיינו כל אחד מהבנים ו/או מהבנות יקבל 1/8 מהבעלות

בדירה ללא כל עדיפות לבנים או לבנות.

כל זה לפי הדין הישראלי, אולם לפי דין תורתנו הקדושה הבנות כלל וכלל

לא יורשות את אביהן במקום שיש בנים [כשהאב לא השאיר צוואה].

כלומר: כל עוד יש בן או בנים לאותו פלוני שנפטר, הבנות (האחיות שלו),

לא יורשות מאומה וכל הירושה מתחלקת אך ורק בין הבנים. דהיינו בדוגמא שלנו: האלמנה תקבל חצי מהדירה של פלוני בעלה, ואילו 2 האחים יתחלקו בינם לבין עצמם (ללא הבנות), בחצי הנותר של דירת האב, כלומר כל אחד יקבל 1/4 מהבעלות בדירת האב.

כעת צריך לתת את הדעת ולהבין שבמצב כזה בו קיימת סתירה בין החוק

הישראלי לבין דין התורה, לסתירה זו אין כל משמעות בעיני המחוקק

הישראלי, ואותן בנות שתיגשנה לבית המשפט להוציא צו ירושה על רכושו

של האב שנפטר (כני"ל), תזכנה כל אחת בחלקן היחסי בדירה (1/8 כל

אחת), ולאף אחד אין יכולת לערער על כך או לשנות את זה. מדינת ישראל

מתנהלת לפי מערכת חוקים שאינה דין תורה ולכן זה לא ממש משנה

בעיני בית המשפט שלפי דין התורה הבנות לא יורשות (מצער מאוד אבל זו

המציאות).

לפי החוק הישראלי האפשרות היחידה בעולם שאותן בנות לא יקבלו את

חלקן בדירת האב (לפי הדוגמא שלמעלה), היא אך ורק במקרה שאותן בנות

צדיקות יחתמו על הצהרה בפני בית המשפט שנותן את צו הירושה כאמור,

ושבמסגרתה של אותה הצהרה הן מצהירות שהן מוותרות על חלקן בירושה

לטובת האחים. אם אותן בנות לא יחתמו על וויתור כני"ל בפני בית המשפט,

אזי האחים יאלצו להתחלק עם האחיות היקרות שלהן ברכושו של האב

שווה בשווה.

כעת נספר שהבנות הני"ל הן די צדיקות אבל גם די מתוחכמות- מכיוון שיש

בהן יראת שמיים הן לא רוצות לקבל את חלקן בירושה לפי החוק הישראלי

(שהרי לפי דין תורה לא מגיע להן כלום), אבל מאידך, מכיוון שהן צריכות

לחתום בבית משפט על וויתור חלקן בירושה לטובת האחים (לפי דין תורה

וכפי שהסברנו לעיל), הן דורשות מהאחים שלהם "פיצוי" עבור הוויתור

הני"ל. במילים אחרות אומרות הבנות לאחים: "אם אתם רוצים שנוותר על

חלקנו בירושה בפני בית המשפט, תפצו אותנו!" (שהרי אם אותן בנות לא

תוותרנה על חלקן בירושה בבית משפט, הבנים יתחלקו איתן שווה בשווה

בירושת האב, והדבר מאוד מאוד משמעותי לאחים מבחינה כלכלית).

וכאן נשאלת השאלה: האם כדן נוהגות אותן בנות? האם לאותן בנות

מותר לבוא בדרישה לפיצוי כספי מהאחים שלהם תמורת אותו ויתור על

חלקן בירושה? הרי שלפי דין התורה אותן בנות לא אמורות בכלל לרשת את

אביהן, אז מדוע שנאפשר להם "לסחוט" את האחים שלהן ולדרוש מהם

כסף תמורת וויתור:

וכאן אנו חוזרים לדברי המשנה שהובאו בתחילת המאמר: "לא עם הארץ חסיד" - אדם שלא למד תורה ולא שימש חכמים, אולי הוא ירא שמיים גדול, אבל תגובתו הטבעית תהיה כעס ומרירות כלפי אותן בנות חצופות: " הכיצד אותן בנות מעיזות לדרוש פיצוי כספי מהאחים שלהן, הרי לפי דין התורה הן בכלל לא יורשות?". כנראה שאם אחד האחים ינקוט בגישה כזו כלפי האחיות שלו, יפרוץ חלילה סכסוך משפחתי והאב יתהפך בקברו מצער. **אבל**, אם אחד האחים למד תורה ושימש חכמים, הוא יוכל להתנהג במקרה כזה "**לפנים משורת הדין**" (כדברי בעל ה'תפארת ישראל' בפירושו למשנה כ"ל), שהרי **כפי שמיד נראה** הוא יודע ומבין שלפי התורה הקדושה יש גם יש מקום לדרישתן של אותן אחיות ולא מדובר בסחטנות ובשערוריה. בגישה כזו, האחדות והאהבה תירבנה והאב יתהפך מאושר בקברו.

ובאמת אל לנו למהר לשפוט את אותן בנות:

שאלה זו (האם מותר לבנות לבוא לאחים בדרישות כספיות תמורת ויתורן על חלקן בירושה בבית המשפט), עלתה גם עלתה על שולחן מלכים וגדולי עולם בדורות שעבר וגם בדור שלנו. **הרב עובדיה יוסף זצ"ל בשו"ת יביע אומר** (חלק ט, חושן משפט, סימן ת), ניתח את הסוגיה הני"ל לאורך ולרוחב (כדרכו בקודש), **והעלה למסקנה שיש לתת פיצוי כספי לאותן בנות כדי שהן יסכימו לחתום ויתור על חלקן בירושה לטובת הבנים**. (אמנם, הרב מציין שאם הבנות תוותרנה על חלקן בירושה ללא כל דרישה לפיצוי 'עליהן תהא ברכת הטוב'). הרב עובדיה זצ"ל מגיע למסקנתו הני"ל בין השאר בהסתמכו על דברי הגר"ח פלאגי בשו"ת "חוקות החיים" שכתב:

"כי אם בזאת מה שנהגו בקושטא כמו שתיקנו הרבנים מהר"י בסאן ומהר"א אלפנדארי רבני מתא, לתת לבנות עשרהלמאה מחלקן בירושה כדי שיבאו על החתום, תקנה הגונה וישרה היא, וכן לראוי לנהוג מכח התקנה שתקנו רבני העיר, ומינה לא תזוע, וכל המקיים דברי חכמים תבוא עליו ברכת הטוב".

יש לשים לב, שהרב פלאגי מציין שהתקנה לבנות היתה שתמורת ויתורן על חלקן בירושה האחים יפצו אותן בסך של 10% מהירושה.

אז בשורה התחתונה מה עושים?

כפי שכבר הבנתם **עריכת צוואה** הוא דבר מומלץ מאוד. המציאות מעידה שבקרב הורים שערכו צוואה, קיים הרבה פחות חילוקי דעות בין הירושים. כך לא נכנסים למחלוקות ולויכוחים מיותרים, וכך גם לא צריך לעשות ויתורים ולשלם פיצויים. **טוב יעשה האדם אם יערוך צוואה עוד בחייו וכך יחסוך מיוצאי חלציו שנאה וקנאה רחמנא ליצלן.**

על עצם השאלה האם יש לתת גם לבנות חלק מהעזבון - גדולי ישראל [החתם סופר, רבי עקיבא איגר ועוד הרבה גדולים], ערכו צוואות כדי לתת חלק מהעזבון לבנותיהם.

נהוג להשאיר סכום מסוים שכלפיו לא יחול הצוואה, וינהג בו דין ירושה מהתורה - שרק הבנים יירשו- ושאר כל הנכסים יחולקו בחלקים שווים

לבנים ולבנות. (בעניין זה ראה: חושן משפט, סימן רפב, סעי' א, וקצות החושן ופת"ש שם). ה'**אגרות משה'** בחלק חושן משפט, חלק ב, סימן נ, כתב שלכל בן ישאיר אלף דולר, והשאר יחולק בשווה לכל בניו ובנותיו, ואילו בסימן מט כתב, שישאיר חומש שיהג בזה ירושה דאורייתא, וכל השאר יתחלק כאמור שווה בשווה בין הנשים והבנות.

כמו כן, ישנם פוסקים רבים שסוברים שהבנות רשאיות לסרב לחתום על סילוק מהירושה, אלא אם יתנו להם חלק בירושה כבקשתן - ללא כל מגבלת סכום. מאידך, ישנם פוסקים שהגבילו את הפיצוי ל-10% ממה שהבנות היו מקבלות לפי החוק, ותמורת פיצוי זה הבנות חייבות להסתלק משאר תשעים האחוזים.

בשורה טובה לבנות: לפי דין תורה, הכסף שיש בחשבונות בנק, אגרות חוב ותוכניות חיסכון (וייתכן אפילו מניות), הבנות יורשות בדיוק כמו הבנים ויש לחלק את הני"ל לפי הוראות החוק הישראלי- **ובעניין זה אין כל חילוק בין דין התורה לבין החוק** (אין זה המקום וגם אין זה הזמן לפרט מדוע באלה אין הבדל בין ההלכה לבין החוק, אבל נאמר רק בקצרה שהסיבה העיקרית לכך נעוצה בעובדה שבעצם חתימת המוריש - בעוד בהיותו בחיים - על מסמכי הבנק או מסמכי גוף פיננסי אחר, הוא מביע את הסכמתו וגומר בדעתו שלאחר מותו ינהגו בכסף או בזכויות הרשומות באותם גופים פיננסיים **כמנהג המדינה**, ולכן **אותה הסכמה היא בעצם שוות ערך ל"צוואה"**, שבה כתוב שהבנים והבנות יתחלקו בכספים אלה שווה בשווה לפי הדין שנהוג במדינת ישראל כיום).

נאחל לכולנו בעז"ה חיים טובים וארוכים. יהי רצון שנזכה להיות כמו אותו "חסיד" המופיע במשנה במסכת אבות, ונזכה בעז"ה להלך תמיד "**לפנים משורת הדין**", כפי רצון התורה וההלכה הקדושים.

המאמר אינו מהווה תחליף לייעוץ משפטי פרטני. בכל שאלה מעשית יש לפנות לדיין, טוען רבני או לעו"ד הבקיא בתחום ואין להסתמך בשום צורה על האמור.

אהוד נתן מור - עו"ד, טוען רבני ומגשר מתמחה בדיני משפחה וירושה

www.law-mor.com

יעוץ ראשוני לקוראי העלון